

313/74

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA.

(APPÈLAFDELING)

In die saak tussen:

GERT ALBERTUS THERON

EERSTE APPELLANT.

EUFESIA FREDA JOHANNA THERON

TWEEDE APPELLANT.

en

DIE STAAT

RESPONDENT.

Coram: Jansen, Trollip et Hofmeyr, A.RR.

Verhoor: 16 September 1975.

Gelewer: 18 November 1975.

UITSpraak.

HOFMEYR, AR.

Die appellante is eggenote en het saam in die
Kaap die Goeie Hoop Afdeling voor Steyn, R., en twee

assessore/2

assessore tereggestaan op 18 klagtes van 'n verskeidenheid van misdrywe. Hulle het onskuldig gepleit op al 18 klagtes maar het, nadat die verhoor reeds 'n paar dae geduur het, 'n pleit van skuldig op klagtes 1 (bedrog), 15 (bedrog) en 18 (meineed) aangebied.

Soos in 'n dokument gemerk X aangeteken, is hierdie pleit aangebied op die basis van die getuienis soos reeds voor die hof geplaas en op die verdere basis dat wedersyds en ter aanvulling sekere erkennings, waarna later breedvoerig verwys sal word, voor die hof sal dien. Die pleit is deur die Staat aanvaar en aangesien daar getuienis was wat 'n skuldigbevinding op hierdie klagtes regverdig het, is die appellante op die drie gemelde klagtes ooreenkomstig hulle pleit skuldig bevind. Daar is in die verrigtinge in die hof a quo geen punt daarvan gemaak nie dat appellant Nr. 1 ten opsigte van klagte 18 eintlik aangekla is van 'n oortreding van artikel 18(2)(a) van Wet 17 van

1956 (sameswering met appellant Nr. 2 om meined te pleeg). Hierdie omstandigheid maak na my mening geen wesentliche verskil wat appellant Nr. 1 se skuld betref nie en hoef, na my mening, ook nie deur hierdie Hof as van belang gereken te word by die heroorweging van appellant Nr. 1 se vonnis nie.

Dit was na die skuldigbevinding van die appellante in die laer hof die taak van Steyn, R., om die aangebode getuienis ter versagting van vonnis aan te hoor en 'n oordeel te vorm aangaande die aard en erns van die oortredings vir die doeleindes van vonnis. (Sien S. v. Sparks en 'n Ander, 1972 (3) SA 396 (A)).

Hy het sy taak ooreenkomstig die drie faktore in S. v. Zinn, 1969 (2) SA 537 te p. 540 genoem, aangepak en die beskuldigdes soos volg gevonniss:-

Appellant Nr. 1:-

Klagte 1: Twaalf (12) maande gevangenisstraf; die

geheel/4

geheel waarvan voorwaardelik opgeskort
word vir drie jaar;

Klagte 18: Twaalf (12) maande gevangenisstraf;

Klagte 15: Drie (3) jaar gevangenisstraf waarvan
twee jaar gevangenisstraf opgeskort
word vir drie jaar op dieselfde voor-
waardes as in klagte 1.

In totaal dus vyf (5) jaar gevangenisstraf
waarvan drie jaar soos vermeld opgeskort word.

Appellant Nr. 2:-

Klagte 1: Ses (6) maande gevangenisstraf wat vir
drie jaar voorwaardelik opgeskort word.

Klagte 18: 'n Boete van R2 000 en daarbenewens ses
(6) maande gevangenisstraf, vir drie
jaar voorwaardelik opgeskort.

Klagte 15: 'n Boete van R5 000 en daarbenewens een
(1) jaar gevangenisstraf voorwaardelik
opgeskort vir drie jaar.

In die geheel kom die vonnis van appellant
Nr. 2 dus neer op 'n boete van R7 000 en daarbenewens

twee jaar gevangenisstraf opgeskort vir drie jaar.

Steyn, R., verklaar dat hy doelbewus geen alternatief tot die boetestraf in die geval van appellant Nr. 2 gestipuleer het nie aangesien sy, na sy mening, oor genoegsame bates beskik het waarop beslag gelê sou kon word ter uitvoering van die vonnis. Hy het haar 'n maand uitstel vergun vir die betaling van die boete.

Dit is teen hierdie vonnisse dat die appellante nou, met die verlof van die hof a quo, in hoër beroep voor hierdie Hof kom. Hulle het probleme ervaar met die verkryging van 'n advokaat om vir hulle te verskyn. Besonderhede hiervan is nie nou ter sake nie. Hulle het gevolglik in persoon hulle appèl bepleit en het elkeen die Hof toegesprek. Ongelukkig was dit feitlik onmoontlik om hulle leke-betoë tot relevante aangeleenthede te beperk en die beoordeling van die appèl is om hierdie rede aansienlik bemoeilik.

Die appellante het ook 'n lywige bundel dokumente aangebied vir die oorweging van hierdie Hof. Hulle het egter nie aan die vereistes vir 'n behoorlike aansoek om nuwe bewyse voor hierdie Hof te lê voldoen nie en het aanvaar dat hierdie Hof slegs van stukke wat wel voor Steyn, R., gedien het maar wat blykbaar uit die formele oorkonde gelaat is, kennis sou neem.

Voordat die klagtes afsonderlik oorweeg word, behoort ek die gebeure wat tot die klagtes aanleiding gegee het en wat die appellante se gedrag in perspektief stel, te skets. Ek baseer hierdie gedeelte van die uitspraak op gegewens wat òf as gemene saak òf as onbetwiste feite uit die notule van hierdie saak voortvloei òf ontleen is aan 'n aansoek wat met die medewerking van appellant Nr. 1 deur appellant Nr. 2 voor 'n ander hof gelê is en by die hof a quo as bewysstuk (Nr. 105) ingehandig is. Dit

blyk dat die appellante terwyl hulle onderwys gegee het, gedurende 1962 reeds belang begin stel het in die handel. Met die hulp van andere het appellant Nr. 1 'n "winkel-kantoor" in Kaapstad geopen waar meubels aan die publiek verkoop is. Die onderneming was aanvanklik bekend as Alwarvo (Edms.) Bpk. en het so uitgebrei dat daar gedurende Desember 1962 'n winkel in Goodwood, 'n voorstad van Kaapstad, geopen is met die doel om meubels en elektriese ware aan die publiek te koop aan te bied. Appellant Nr. 2 het gedurende Mei 1963 uit die onderwys bedank en, hoewel sy aanvanklik geen belang in die besigheid gehad het nie, het sy voltyds in diens van Alwarvo getree. Sy het in Desember 1963 die aandeelhouding van ene Kleinhans in Alwarvo (Edms.) Beperk vir R3 000 gekoop en sy was voortaan nie alleen direkteur van die maatskappy nie maar sy het ook die winkel bestuur terwyl sy en haar man al die aandele in die maatskappy

bekom het. Die enigste ander mede-aandeehouer het reeds op 'n vroeë stadium van sy aandele afstand gedoen. Appellant Nr. 1 het in Junie 1965 ook uit die onderwys getree en bestuurder van die winkel in Goodwood geword, terwyl appellant Nr. 2 haar deelname aan die besigheid beperk het tot die aankope van die winkel en kassierwerk.

Die oorspronklike besigheid het mettertyd so gefloreer dat dit in 'n netwerk van takwinkels, versprei oor die Kaapse skiereiland en verskillende dorpe in die Kaapprovinsie, ontwikkel het. Aangesien die verdere ontplooiing van die appellante se onderneming nie in direkte verband staan tot die drie oorblywende aanklagtes teen hulle nie, is dit voldoende om te meld dat daar eindelijk 'n beheermaatskappy gestig is wat later tesame met ander maatskappye aan Alwarvo Beherende Beleggings (Eien.) Beperk verkoop is. Na bewering van appellant Nr. 2 in haar gemelde hofaansoek was die slotsom van hierdie transaksie dat daar aan die

appellante, as hulle aandeel in die koopsom vir die
bogemelde maatskappye 1 216 000 aandeel van 50c elk
in die nuwe maatskappy toegekom het. Appellant Nr. 2
het na bewering gedurende Oktober 1968 haar aandeelhou-
ding teen pari aan die appellant oorgemaak ten einde
hom geleentheid te gee om sekere transaksies aan te
gaan. In April 1969, nadat appellant Nr. 1 aan appel-
lant Nr. 2 29 000 aandeel laat toekom het, is die koop-
som van hierdie aandeel van sy aanvanklike skuld afge-
trek sodat hy aan haar R289 000 verskuldig was welke
skuld hy volgens ooreenkoms kon terugbetaal soos en
wanneer hy gelde beskikbaar sou hê. Dat appellant Nr. 1
aan appellant Nr. 2 'n substansiële bedrag verskuldig
sou wees is van belang by die beoordeling van Klages 1
en 18. Dit kan aanvaar word as redelik moontlik waar
vir die doeleindes van hierdie saak.

Appellant Nr. 2 het in April 1970 haar bedan-
king by die Alwarvo onderneming ingedien en haar daarna
voltyds aan haar huis en drie kinders gewy.

Die volgende gebeurtenis van belang in hierdie saak is dat appellant Nr. 1 se persoonlike boedel op 7 Julie 1971 voorlopig gesekwestreer is en dat die finale sekwestrasie-bevel op 28 Julie 1971 uitgereik is. Hoewel appellant Nr. 2 buite gemeenskap van goedere en met uitsluiting van die maritale mag met appellant Nr. 1 getroud was het die kurator van sy boedel, ene A.V. Joubert, appellant Nr. 2 verwittig dat al haar bates ingevolge artikel 21 van die Insolvensiewet in hom gevestig het tot tyd en wyl loslating daarvan kragtens artikel 21(2) van die gemelde Wet verkry is.

Dit is van pas om hier te noem dat Alwarvo en ander ondernemings waarby die appellante betrokke was, omtrent dieselfde tyd in likwidasië geplaas is. Die gemelde Joubert is ook as likwidateur van die ander ondernemings van die appellante aangestel.

Appellant Nr. 2, met die hulp en bystand van appellant Nr. 1, het mettertyd, te wete op 3 Augustus 1971, 'n versoek tot die gemelde Joubert vir die losla-

ting van haar bates gerig gestaaf deur sekere geskrewe ooreenkömste. Hierdie versoek is die basis van klagte 1. Die Staat het beweer dat die appellante wederregtelik, valslik, en met die bedoeling om te bedrieg aan gemelde Joubert, tot sy nadeel en of die nadeel van die skuldeisers van die genoemde insolvente boedel, voorgegee het dat -

- "(a) die genoemde geskrewe ooreenkömste, te wete bylaes A, B, F en G, onderteken en skriftelik aangegaan is deur die partye tot die ooreenkömste op die datums soos blyk uit die ooreenkömste, en/of
- (b) geldige ooreenkömste in ooreenstemming met die inhoud van die gemelde bylaes van krag en bindend was tussen die partye op en vanaf die datums waarop die bylaes voorgee onderteken te gewees het, terwyl inderwaarheid, toe die appellant sodanige voorstellings gemaak het, hulle geweet het dat:
- (i) die genoemde ooreenkömste nie onderteken en skriftelik aangegaan was op die gemelde datums nie, en/of
 - (ii) daar geen sodanige geldige ooreenkömste met die genoemde inhoud van krag en bindend was op en vanaf die genoemde datums nie."

Dit sou geen doel dien om bylaes A en B ver-

batim aan te haal nie. Bylae A gee voor om 'n skriftelike ooreenkoms tussen appellant Nr. 1 en sekere J.M.V. Brand te wees wat op 15 September 1970 te Bellville geteken sou gewees het. Die inhoud van die dokument kom daarop neer dat appellant Nr. 1 uittree uit 'n gelyke vennootskap, genaamd Brand en Theron, wat hulle op 12 Augustus 1970 sou aangegaan het. Appellant Nr. 1 sou aan Brand sy halwe aandeel in die vennootskap gesedeer het en Brand sou die sessie aanvaar het as volle vereffening van 'n skuld ten bedrae van R12 500 wat appellant Nr. 1 aan Brand vanaf 12 Augustus verskuld sou gewees het.

In die aanhef van bylae B word aangeteken dat appellant Nr. 1 min of meer soos in bylae A vermeld, uit die vennootskap Brand en Theron getree het en dat Brand aan appellant Nr. 2 'n bedrag van R12 500 verskuldig was ter vereffening waarvan hy aan haar 'n halwe aandeel in die gemelde vennootskap sou oordra. Die res van die aanhef en die ander

klousules van die skriftelike ooreenkoms hoof vir alle praktiese doeleindes nie hier aangehaal te word nie.

Die klousules word later hierin genoem en bespreek wanneer die getuienis van die gemelde Brand hieromtrent behandel word.

Bylae B gee voor om op 15 September 1970 te Bellville geteken te gewees het.

Bylaes F & G is betreklik kort en word gevolglik letterlik aangehaal:

"OOREENKOMS AANGEGAAN DEUR EN TUSSEN

MNR. G.A. THERON

EN

MEV. E.F.J. THERON

AANGESIEN mev. E.F.J. Theron in vennootskap getree het met mnr. A. Toerien

EN AANGESIEN mev. E.F.J. Theron R 5 000 kapitaal in die vennootskap moet bydra

EN AANGESIEN hierdie R5 000 aan haar voorgeskiet is deur mnr. G.A. Theron

EN AANGESIEN mnr. G.A. Theron met die publiekwording van ALWARVO 'n bedrag van R429 500 verskuldig geraak het aan mev. E.F.J. Theron, word dit tussen die partye ooreengekom dat hierdie R5 000 kapitaal bygedra deur

mnr. G.A. Theron tot die vennootskap, Theron en Toerien, geag word as 'n afbetaling te wees op die genoemde skuld van R429 500 sodat die verskuldigde bedrag nog slegs R424 500 beloop.

ALDUS gedaan en geteken te PAROW op hierdie 10de dag van Januarie 1969.

AS GETUIES:

1. W.J. DELPORT

2. LUBBE

MNR. G.A. THERON

AS GETUIES:

1. W.J. DELPORT

2. LUBBE

MEV. E.F.J. THERON".

BYLAE G.

"OOREENKOMS AANGEGAAN DEUR EN TUSSEN

MEV. E.F.J. THERON

EN

MNR. A. TOERIEN

AANGESIEN genoemde partye begerig is om in gelyke vennootskap te tree om finansieringsbesigheid te doen EN AANGESIEN 'n kapitaal van R10 000 benodig sal word vir die aktiwiteite van die vennootskap

EN AANGESIEN die partye begerig is om die bepalinge van hierdie vennootskap op skrif te stel, word daar soos volg tussen die partye ooreengekom:

1. Die vennootskap sal bekend staan as THERON EN TOERIEN.
2. Elke vennoot sal kapitaal bydra in die vennootskap tot 'n bedrag van R5 000, welke kapitaal nie onttrek mag word indien beide vennote nie daartoe sou toestem nie.

3. Winste en verliese van die vennootskap sal gelykop verdeel word tussen die vennote, welke winste en verliese slegs in kontant onder die vennote verdeel sal word indien beide vennote daartoe sou toestem, aangesien die vennote ook enige winste wat mag voortvloei uit die vennootskap, Theron en Toerien, wil aanwend as kapitaal vir die vennootskap.
4. Dit word uitdruklik ooreengekom tussen die partye dat mnr. G.A. Theron as gevolmagtigde sal optree vir mev. E.F.J. Theron vir alle besluite rakende die bestuur en aktiwiteite van die vennootskap, met dien verstande egter dat geen finansiële voordeel uit die vennootskap, mnr. G.A. Theron sal toeval nie, maar wel mev. E.F.J. Theron.

ALDUS geteken te BELLVILLE op hierdie 23ste dag van Augustus 1967.

AS GETUIES: 1. _____

2. _____ MEV. E.F.J. THERON

AS GETUIES:

1. _____

2. _____ MNR. A. TOERIEN."

Die erkennings waarop die Staat en die appellante soos hierbo genoem ooreengekom het en wat in die gemelde dokument X aangeteken is, het soos volg gelui:

- "1. Dat daar geen mondelingse ooreenkomste tussen die beskuldigdes aan die een kant en Brand en Toerien onderskeidelik aan die ander kant bestaan het soos uiteengesit in bylaes A, B, F en G, voor April 1971 nie.

2. Dat beskuldigdes geglo het ten alle relevante tye voor die ondertekening van die bylaes dat Brand en Toerien onderskeidelik nie beswaar sou maak teen die vervanging van beskuldigde No. 1 met beskuldigde No. 2 as vennoot tot die vennootskappe nie.
3. Dat beskuldigdes sedert September 1970 van plan was om beskuldigde No. 1 se bates in die twee vennootskappe aan beskuldigde No. 2 oor te dra.
4. Dat ten tye van die aanbieding van die kontrakte, bylaes A, B, F en G aan die kurator die beskuldigdes dit aangebied het met die bedoeling om die kurator te mislei om te glo dat beskuldigde No. 2 geregtig was op vrylating van die bates as synde haar eiendom."

Uit die getuienis wat voor Steyn, R. gelewer is, blyk dit dat die vermelding van April 1971 in die dokument betrekking gehad het op die datum waarop die bylaes in werklikheid geteken is. Daar sal later verder hierop ingegaan word.

Klagte 18 word in die klagstaat soos volg geformuleer:-

"NADEMAAL beskuldigde Nr. 2 op of omtrent 24 Augustus 1971 by wyse van mosie aansoek gedoen het by die Kaap die Goeie Hoop Afdeling

van/17

van die Hooggeregshof van Suid-Afrika vir die loslating deur die Kurator van sekere bates aan haar in die insolvente boedel van beskuldigde Nr. 1,

EN NADEMAAL beskuldigde Nr. 2 ter stawing van haar aansoek 'n beëdigde verklaring aan die genoemde Hof voorgelê het, geteken en beëdig deur haar voor 'n Kommissaris van Ede, EDWARD JAMES WINDELL, op 23 Augustus 1971 en te Parow, in die distrik Bellville,

EN NADEMAAL genoemde Kommissaris van Ede op genoemde datum die beskuldigde Nr. 2 behoorlik die eed opgelê het by die maak van sodanige verklaring,

EN NADEMAAL beskuldigde Nr. 2 synde toe en daar onder eed voor die genoemde Kommissaris van Ede toe en daar wederregtelik, opsetlik en valslik feitelike stellings gemaak het tot dien effek dat:

- (1) Sy (beskuldigde Nr. 2) 'n halwe belang sedert 1967 gehad het in die bates en winsverdeling van 'n vennootskap, die vennote synde beskuldigde Nr. 2 en A. TOERIEN, waartoe sy sedert 1967 die bedrag van R5 000 bygedra het as kapitaal.
- (2) Sy (beskuldigde Nr. 2) sedert September 1970 die eienares was van die helfte van die bates in die vennootskap BRAND EN THERON, dat haar eggenoot (beskuldigde Nr. 1) self nie 'n bedrag van R12 5000 tot die vennootskap bygedra het nie en dat BRAND 'n bedrag van R25 000 as kapitaal tot die vennootskap by die Franse Bank, Windhoek, inbetaal het

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

(1)
... ..
... ..
... ..
... ..

(2)
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

terwyl in werklikheid en in waarheid die beskuldigde Nr. 2 toe sy sodanige feitelike stellings onder eed gemaak het wel bewus was dat:

- (1) Sy geen sodanige halwe belang sedert 1967 gehad het nie en dat sy geen sodanige bydrae gedoen het tot die vennootskap nie,
- (2) Sy nie sedert September 1970 eienares was van die genoemde bates in die vennootskap BRAND EN THERON nie, dat haar eggenoot wel 'n bedrag van R12 500 tot die vennootskap bygedra het en dat BRAND nie die bedrag van R25 000 vir die genoemde doel by die genoemde Bank inbetaal het nie,

DERHALWE het die beskuldigde Nr. 2 die misdaad van MEINEED gepleeg".

Wat appellant Nr. 1 betref, is reeds aangedui dat hy van 'n oortreding van artikel 18(2) van Wet 17 van 1956 (sameswering met appellant Nr. 2 om meineed te pleeg) aangekla is.

Die erkennings waarop die Staat en die appellante in die geval van klagte 18 ooreengekom het is

substansieel/19

... ..
... ..
... ..

()
... ..
... ..

()
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

... ..

()

... ..

... ..

... ..

... ..

substansieel dieselfde as dié in verband met klagte 1
genoem.

Wat klagte 15 betref, lees die klagstaat soos
volg:-

"DEURDAT die beskuldigdes op of omtrent 16
September 1971, en te Stellenbosch, in die
distrik Stellenbosch, wederregtelik, vals-
lik en met die opset om te bedrieg aan
L.J.P. VAN DER MERWE, handelende in sy hoe-
danigheid as besturende direkteur van Die
Stellenboschse Distriksbank, tot die nadeel
van die genoemde hank en/of die nadeel van
die krediteure van die insolvente boedel van
beskuldigde Nr. 1, voorgegee het dat:

- (a) 'n geldige huurooreenkoms in ooreen-
stemming met die inhoud van 'n geskrewe
huurooreenkoms, hierby aangeheg as By-
lae H, van krag en bindend was tussen
die partye tot die genoemde ooreenkoms
op en vanaf die datum waarop die genoem-
de ooreenkoms voorgee onderteken te ge-
wees het, en/of
- (b) die genoemde ooreenkoms onderteken en
skriftelik aangegaan was deur die partye
tot die ooreenkoms op die datum soos
blyk uit die ooreenkoms, en/of
- (c) beskuldigde Nr. 2 die nakoming van die
genoemde huurooreenkoms namens Klein
Waterval (Edms.) Bpk. kon afdwing en
dat genoemde L.J.P. VAN DER MERWE nie
die plaas Klein Waterval onbeswaard

deur die genoemde huurooreenkoms kon verkoop of laat verkoop nie, terwyl die beskuldigde, toe die genoemde wanvoorstellings gemaak was, geweet het dat:

- (a) daar nie 'n geldige huurooreenkoms van krag en bindend tussen die partye en op en vanaf die datum soos blyk uit die genoemde ooreenkoms was nie, en/of
- (b) die genoemde huurooreenkoms nie onderteken en aangegaan was op die genoemde datum nie, en/of
- (c) beskuldigde Nr. 2 nie die nakoming van die genoemde huurooreenkoms kon afdwing nie en dat genoemde L.J.P. VAN DER MERWE wel die genoemde plaas onbeswaar deur die genoemde huurooreenkoms kon verkoop of laat verkoop."

Die erkennings waarop in die geval van hierdie klagte soos voormeld ooreengekom is, is die volgende:-

"Dat die huurkontrak, aanhangsel tot klagte 15 aan L.J.P. van der Merwe aangebied was met die doel om voor te gee dat die regte genoem in die huurkontrak reeds oorgegaan het op of verkry is deur beskuldigde No. 2 op die datum waarop die kontrak voorgee om geteken te wees en dat die aangebode kontrak afdwingbaar was teenoor enige koper van die plaas Klein Waterval."

Die huurkontrak word insover as wat nuttig is woordeliks weergegee:-

"HUUROOREENKOMS

MEMORANDUM VAN HUUROOREENKOMS AANGEGAAN TUSSEN -

LOUDAGRUS (EEN) (EIENDOMS) BEPERK
LOUDAGRUS (TWEË) (EIENDOMS) BEPERK
(Hierna genoem die Verhuurder)

EN

KLEIN WATERVAL (EIENDOMS) BEPERK
(hierna genoem die huurder)

NADEMAAL dit die wens is van die genoemde verhuurder om die eiendom hierna genoem te verhuur, en dit die wens is van die genoemde huurder om te huur, NOU DERHALWE kom die partye ooreen, naamlik -

1. Dat die Verhuurder hiermee verhuur en die huurder hiermee huur die eiendomme bekend as die plaas Klein Waterval, beskryf in die Aanhangel "A" hierby aangeheg
2. DAT hierdie huurooreenkoms sal wees vir 'n termyn van nege jaar en elf maande strekkende vanaf 1 Junie 1970
3. DIE huurgeld is die bedrag van R9,6000 00 per jaar agterna betaalbaar op die laaste dag van Juniemaand van elke jaar aan die verhuurder of sodanige ander persoon soos van tyd tot tyd deur hom aangewys."

Klousules 4 tot 9 wat nie weergegee word nie, bevat bepalings wat normaalweg in so'n huurkontrak sou voorkom met inbegrip van 'n bepaling dat die huurder die kontrak kan opsê by wanbetaling of versuim om enige ander

bepaling na te kom. Die dokument wat aan die klagstaats as bylae H aangeheg is, dui ten slotte aan dat dit op 22 Junie 1970 te Parow geteken sou gewees het deur appellant Nr. 2, as huurder. Daar kom g'n handtekening van verhuurder of getuies op bylae H. voor nie.

Daar kom aan die voet van die dokument 'n bepaling voor dat die huurder eerste reg het om al die aandele in genoemde Oudagrus (Een) (Eiendoms) Beperk en Oudagrus (Twee) (Eiendoms) Beperk van die verhuurder te koop. Hierdie bepaling is blykbaar slegs deur appellant Nr. 2, sonder getuies en sonder aanduiding van haar hoedanigheid of van datum, geteken.

Uit die beskrywing van die plaas blyk dat dit uit verskillende stukke in die belasbare oppervlakte van die Bergrivier besproeiingsraadgebied saamgestel is met 'n totale oppervlakte van ongeveer 75,5 hektaar.

Verdere aanduidings betreffende die houding van die Staat blyk uit die advokaat se verduideliking

van die ooreenkoms oor die feite na twee dae se onderhandelinge. Steyn, R., het hierdie verduideliking verwelkom omdat hy van mening was dat dit hom sou help om die pleit van skuldig beter te verstaan. Die appellante is ook inderdaad nie deur die verduideliking benadeel nie. Hulle is eerder bevoordeel. Die eerste erkenning van die Staat is dat bylaes A, B, F & G gedurende April 1971 opgestel is met die hulp van 'n rekenmeester, by name Delpont, wat as getuie vir die Staat geroep is. Wat die doel hiervan was, is nie bevredigend opgeklaar nie. Daar is gesuggereer dat die kontrakte moontlik vir een of ander doel betreffende inkomstebelasting opgestel is maar nie met die doel om later die kurator of die hof te bedrieg nie. Dat dit die doel van die dokumente was, was wel die aanvanklike saak van die Staat. Die Staat kon, volgens sy advokaat, nie teen sy getuie Delpont, stelling inneem nie, 'n getuie, wie se getuienis daarop neerkom dat die op skrif stel van die ooreenkomste op sy aandrang plaasgevind het.

Die Staat het ook erken dat klagtes 1 en 18 eintlik op dieselfde feitlike omstandighede gebaseer is behalwe dat die doel in die een geval was om die kurator van appellant Nr. 1 se boedel te bedrieg en in die ander geval om die hof onder eed te bedrieg. Dit word deur beide advokate aanvaar dat daar geen mondelikse ooreenkomste was voor April 1971 nie en dat hulle in April 1971 vir die eerste maal gesluit is. Die Staat se advokaat het ook verklaar dat die Staat nie die getuienis betwis van sy eie getuies Toerien en Brand, die vennote van appellant Nr. 2 in die gemelde twee genootskappe, wat die bo-gemelde erkenning sou beaam het dat hulle geen beswaar teen die ooreenkomste gehad het nie. Hulle het volgens die Staat se advokaat die vervanging van appellant Nr. 1 as vennoot deur appellant Nr. 2, as 'n saak beskou wat miskien met 'n obskure belasting kwessie te doen mag hê, maar wat vir hulself nie aangegaan het nie. Soos later sal blyk moet die stelling ten opsigte van die vennootskap met Brand betwyfel word. 'n Toegewing wat volgens die Staat op die getuienis gebaseer sou gewees het en wat ooreengekom het met

die gemelde erkenning dat die appellante reeds in September 1970 van plan was om appellant Nr. 1 se bates in die twee vennootskappe aan appellant Nr. 2 oor te dra sal later krities bespreek word, asook die suggestie dat die plan ongelukkig net nie destyds of voor April 1971 uitgevoer is nie.

Wat klagte 15 betref het die advokaat vir die Staat daarop gewys dat dit die staatsgetuie, Louw, ook 'n rekenmeester, was wat aan die hand gedoen het dat die huurkontrak opgestel word. Die doel, volgens die Staat, sou blykbaar gewees het om enige toekomstige probleme tussen Dr. Kamfer, 'n deelgenoot van appellant Nr. 1 in besigheid, en appellant Nr. 1, te vermy. Louw sou die mening toegedaan gewees het dat vroeëre mondelike ooreenkomste tussen die twee partye probleme opgelewer het en dat skrif in die geval dus wenslik was. ~~Hoewel dit die Staat se saak bly dat daar geen formele huurkontrak voor die datum van die reedsgemeld skrifte-~~

like huurkontrak (22 Junie 1970) bestaan het nie, gee die advokaat vir die Staat toe dat hy hom aan die getuie Louw se verklaring gebonde moet ag, nl. dat daar wel tussen dieselfde partye in Maart 1970 reeds 'n huurverhouding bestaan het.

Aangesien die aanbieding van 'n pleit van skuldig deur die appellante sowel as die aanvaarding daarvan en die skuldigbevinding deur die hof a quo grotendeels gebaseer is op die getuienis gelei tot op die stadium toe gemelde pleit aangebied is, is dit wenslik dat ek op hierdie stadium 'n kort oorsig gee van die getuienis wat toe reeds voor die hof gedien het.

Eerstens noem ek die getuienis gelewer deur rekenmeesters Delport en Louw, na wie reeds vlugtig verwys is. Delport, 'n lid van dieselfde firma as Louw, nl. Brink, Roos en du Toit, het vroeg in 1971 opdrag ontvang om 'n staat van bates en laste van appellant Nr. 1 op te stel vir voorlegging aan die belasting-

gaarder. Die getuie moes 'n groot aantal items ondersoek en het vermoed dat die gaarder veral belang sou stel in kapitaalwinste in transaksies betreffende onroerende goedere. Hy het nogtans die appellante geadviseer dat die feite aangaande die beweerde vennootskappe Theron/Toerien en Theron/Brand op skrif gestel behoort te word vir die doeleindes van die staat van bates en laste. Hy is langdurig betreffende sy aandeel in die opstel van die vier ooreenkomste met betrekking tot die vennootskappe gekruisverhoor. In sover as wat dit nodig mag blyk, sal sy optrede by die bespreking van die vonnis verder toegelig word. Dit mag wel hier genoem word dat hy namens die appellante en hulle prokureur opgetree het by 'n samespreking met van die vernaamste krediteure en die kurator, toe die gemelde skuldeisers beweer het, en hy, Delport, toegegee het, dat die gemelde kontrakte teruggedateer is en in werklik-

heid in April 1971 eers op skrif gestel is. Appellant Nr. 2 se versoek aan die kurator is op hierdie grond afgewys. Gevolglik is dit duidelik dat die wanvoorstellings in die bylaes bevat (die grondslag van klagte 1) per slot van rekening geen werklike nadeel veroorsaak het nie.

Dit moet vermeld word dat Delpont op versoek van die advokaat vir die Staat deur die hof die gewone waarskuwing as 'n moontlike medepligtige ontvang het en dat die regter geweier het om aan die einde van die verhoor aan hom immuniteit teen vervolging toe te staan.

Aangesien getuie Louw veral getuig aangaande klagte 15, is dit van pas om eers die getuies te behandel wat aangaande klagtes 1 en 18 getuig, soos o.a. die prokureur van die appellante, Veldtman. Hy het getuig dat hy die vertoë om die loslating van appellant Nr. 2 se bates aan die kurator opgestel het. Hierdie vertoë het egter, soos reeds vermeld, misluk. Hy het, toe hy van appellant Nr. 2 verneem dat die vier ooreenkomste hierbo gemeld teruggedateer is, die appellante meegedeel

dat die voorgenome hofaansoek om loslating van appellant Nr. 2 se bate heroorweeg sou moes word. Hy het egter met die aansoek voortgegaan op die versekering deur die appellante dat daar mondelikse ooreenkomste bestaan het soos op die datums wat op die ooreenkomste verskyn het en dat daardie getuienis gelei sou kon word. Hy het ook die versekering aanvaar dat daar onafhanklike dokumentêre getuienis was van die bestaan van hierdie ooreenkomste. Die appellante sou, volgens Veldtman, die risiko moes neem om op die basis voort te gaan met die aansoek. Appellant Nr. 2 het inderdaad in haar eedsverklaring aan die hof die feit van terugdatering van die skriftelike ooreenkomste openbaar en verklaar dat hulle opgestel is ten einde mondelikse ooreenkomste op die gemelde datums te boek te stel. Dit moet nie uit die oog verloor word nie dat die gemelde Joubert die respondent in hierdie hof-aansoek was nie, en dat hy goed op hoogte was van die grondslag waarop die aansoek aan hom gerig, misluk het. Appellant Nr. 1 het hierdie bewering in 'n stawende eedsverklaring beaam. Ek mag net noem dat dit uit die hofaansoek waarvoor

hierdie getuie verantwoordelik was, blyk dat daar 'n groot aantal items van 'n aansienlike kompleksiteit in die aansoek opgeneem moes word. Die gevolg is dat die twee vennootskapsvorderinge betreklik onbelangrik was in vergelyking met die geheel.

Steyn, R. het die opmerking gemaak dat selfs die appellante se advokaat nie hierdie getuie aangeval het nie en dat die getuie op hom 'n baie gunstige indruk gemaak het.

Ander getuienis betreffende klagtes 1 en 18 was dié van Brand en van Toerien, die beweerde vennote van appellant Nr. 2 in die gemelde vennootskappe. Brand is gewaarsku as 'n moontlike medepligtige, hoewel die advokaat vir die Staat erken het dat hy nie baie seker is dat die getuie wel 'n medepligtige was nie. Die suggestie is, sover dit die oorblywende klagtes betref, slegs ten opsigte van klagte 1 gemaak. Brand was 'n direkteur vir Alwarvo en Suidwes Afrika

en 'n swaer van appellant Nr. 1. Hy het die handtekeninge op bylaes A en B erken asook dat die datums op die gemelde bylaes nie korrek was nie. Hy het egter die volgende bepalings in bylae A ontken, nl. dat hy op 12 Augustus 1970 'n bedrag van R12 500 aan appellant Nr. 1 sou geleen en voorgeskiet het; dat appellant Nr. 1 nie begerig was om die R12 500 terug te betaal nie en dat hy (Brand) appellant Nr. 1 se aandeel in die vennootskap sou oorgeneem het. Hy het beweer dat appellant Nr. 1 sy aandeel van R12 500 in die vennootskap gestort het en wel per tjek van Alwarvo Beherende Beleggings gedateer 31 Julie 1970. Appellant Nr. 1 het sodoende vennoot in die vennootskap Brand/Theron geword. Die getuie het die vennootskapsdokumente geteken terwyl hy goed geweet het dat hulle nie korrek die verloop van sake weergee nie. Hy het geen risiko van verlies geloop nie en het aanvaar dat die dokumente op 'n boekhoukundige regstelling tussen appellant Nr.1 en

appellant Nr. 2 neergekom het. Wat bylae B betref, het die getuie ook die juistheid van die inhoud in sekere opsigte ontken, nl. dat appellant Nr. 2 aan hom 'n bedrag van R12 500 geleen het; dat die getuie aan appellant Nr. 1 R12 500 geleen het; dat appellant Nr. 1 nie die gemelde bedrag wou terugbetaal nie en gevolglik liever afstand gedoen het van sy halwe aandeel in die vennootskap; dat die getuie nog aan appellant Nr. 2 R12 500 verskuldig was; dat appellant Nr. 2 onderneem het om hom nie vir die gemelde bedrag aan te skryf nie; dat hy (Brand) aan appellant Nr. 2 'n halwe aandeel in die gemelde vennootskap sou laat toekom as terugbetaling van die R12 500; dat die verdere bepalings van bylae B korrek was. Die getuie het hom in ieder geval nie aan die ooreenkoms gebonde gevoel nie. Dit was vir die getuie van geen belang of hy aan appellant Nr. 1 of Nr. 2 die R12 500 wat in die vennootskap belê was terugbetaal

nie selfs, indien dit die geval sou wees, met 'n aandeel in die winste van die vennootskap. Volgens die getuie was die waarheid dat hy hom, toe die kontrakke onderteken is, nog steeds as vennoot van appellant Nr. 1 beskou het.

Onder kruisverhoor het hierdie getuie swak gevaar en onduidelike getuienis gelewer aangaande die verloop van die vennootskap se sake en sy eie deelname daarin. Hy het selfs erken dat hy sy kapitaal bydrae op 'n stadium aan die vennootskap onttrek het. Brand en appellant Nr. 1 het 'n praktyk daarvan gemaak om kontra-tjeks in mekaar se guns uit te reik, 'n procedure bekend as "kite flying" wat hulle ander betalings aan mekaar verdoesel en moeilik kontroleerbaar maak. Aangesien hy nie op alle vrae "ten genoeë van die hof" geantwoord het nie, is die getuie nie onthef van vervolging nie.

Wat die getuie Toerien betref, blyk dit dat

hy 'n vriend van appellante was en dat hy en appell-
lant Nr. 1 in 1967 op klein skaal 'n vennootskap be-
gin het waartoe elke vennoot R500 bygedra het en wat
geld voorgeskiet het teen 'n betreklik hoë rentekoers.
Hulle het 'n bankrekening op die naam van Theron en
Toerien geopen. In Maart 1971 het hy die Kaap ver-
laat en hom in Oos-Londen gevestig. Hy het egter nog
steeds appellant Nr. 1 as sy vennoot beskou aangesien
daar nog talle vooruitbetaalde tjeks moes inkom. Die
vennootskap het ook van Toerien geld geleen en bank-
fasiliteite by Trustbank verkry waarvoor die vennote
borg gestaan het. Na sy vertrek het Toerien bylae G
in Oos Londen geteken op 'n versoek wat deur appellante
per brief aan hom gerig is. Hy getuig dat die ver-
klaring dat R5 000 bygedra sou word, betrekking gehad
het op 'n voorneme wat hy en appellant Nr. 1 destyds
gehad het. Toerien ontken dat hy en appellant Nr. 2
op 23 Augustus 1967 vennote was. Toe hy die kontrak

kry om te teken het hy aangeneem dat dit alles oor-
gaan na en vir E.F.J. Theron. Hy het ook ontken dat
appellant Nr. 1 vanaf 1967 namens appellant Nr. 2 sou
optree en nie in enige winste sou deel nie.

Toerien het, nadat hy telefonies deur appel-
lant Nr. 1 verseker is dat dit in orde sou wees, die
ooreenkoms geteken omdat dit aan hom geen saak gemaak
het as appellant Nr. 2 in appellant Nr. 1 se plek ge-
stel sou word nie. Hy het tot lank na die onderteke-
ning van die ooreenkoms nog nie eens geweet dat appel-
lant Nr. 1 gesekwestreer is nie. Steyn, R., het die
getuie as reguit en eerlik beskryf en verklaar dat
daar op sy getuienis pyl getrek kan word.

Daar is getuienis voor die hof geplaas van
rekenmeester Stofberg van die Standard bank, Windhoek,
waar die getuie Brand 'n lopende rekening gehad het,
dat sy rekening chronies oortrokke was en dat hy deur
die bank in 1971 gedruk was om sy rekening aan te
suiwer.

Wat klagte 15 betref, kom die getuienis van die reedsgenoemde rekenmeester Louw ter sprake. Hy was die aangewese lid van sy firma om as ouditeur van die prokureursfirma, Kamer, Carse en Muller, op te tree. In Januarie of Februarie 1971 is hy dringend van vakansie geroep om die trust-rekening van die gemelde prokureursfirma te ondersoek met betrekking tot sekere transaksies van Kamfer, na wie vroeër reeds verwys is, as 'n besigheidsvennoot van appellant Nr. 1. Aangesien Kamfer se persoonlike bankrekening destyds bevries was totdat hy 'n staat van sy bates en laste aan sy bank voorgelê het, is dit ook aan die getuie opgedra om so'n staat op te stel. Die ondersoek is op 1 Maart 1971 aangevra.

In die loop van hierdie ondersoek van Kamfer se persoonlike sake het Louw van die bestaan van Klein Waterval (Edms.) Beperk bewus geword. Hy moes uitvind watter belang Kamfer in hierdie maatskappy gehad het.

Dit was reeds bekend dat Kamfer wel aandele in Oudagrus 1 (Edms.) Beperk en Oudagrus 2 (Edms.) Beperk gehad het, maar die aandele in Klein Waterval (Edms.) Beperk was op daardie stadium, dit wil sê Maart 1971, nog in die naam van sekere Potgieter en sy eggenote geregistreer. Hierdie feite toon op welke tydstip en onder welke omstandighede die getuie vir die eerste keer aangaande die feitekompleks van klagte 15 met die appellante in aanraking gekom het. Dit was, volgens hom, by 'n vergadering van Kamfer se krediteure. Die verloop van die getuie se ondersoek is nie verder van direkte relewansie nie. Dit maak wel die getuie se aangevoerde rede waarom hy die appellante geadviseer het om die beweerde huurkontrak tussen Oudagrus 1 (Edms.) Beperk en Oudagrus 2 (Edms.) Beperk aan die een kant, en Klein Waterval (Edms.) Beperk aan die ander kant, op skrif te stel meer verstaanbaar en aanneemlik. Hy was uit hoofde van sy gemelde ondersoek van Kamfer se

sake daarvan bewus dat daar 'n mate van wrywing en meningsverskil aangaande hulle wedersydse verpligtinge en regte o.a. ten opsigte van die finansiering van Alwarvo tussen Kamfer en appellant Nr. 1 ontstaan het. Die som van R9 600 per jaar wat as huurgeld vir die plaas Klein Waterval met Kamfer en die appellante ooreengekom sou gewees het, het vir die getuie as min voorgekom. Hy het om die redes daarop aangedring dat appellant Nr. 1 die beweerde huurkontrak tussen die drie gemelde maatskappye op skrif stel. Louw moes herhaaldelik op so'n geskrewe dokument aandring totdat appellant Nr. 1 die getuie gevra het om so'n huurkontrak op te stel na die voorbeeld van 'n huurkontrak van 'n woonhuis op die plaas Klein Waterval tussen die twee Oudagrus maatskappye, die eienaars van die plaas, en sekere Wijnjeterp. Dit was blykbaar gemenesaak dat die huurkontrak van die woning op 20 April 1971 te Parow geteken is.

Volgens die getuie het appellant Nr. 1 aan hom wysigings wat op die model gemaak moes word, aangedui, soos die bepalings aangaande die aanvangsdatum van die huur, die huurbetaling, die huurgeld en die lengte van die huurtermyn. Volgens die getuie het hy die voltooide huurkontrak aan appellante Nr. 1 & 2, wat met sy vennoot Delport in konsultasie was, voorgeleë om geteken te word. Dit is geteken deur appellant Nr. 1 as verhuurder en appellant Nr. 2 as huurder en deur Delport en Louw as getuies. Die bewysstuk wat by die verhoor aan die getuie getoon is, het werklik die gemelde handtekeninge bevat, hoewel hulle nie almal op die ooreenkomstige bylae tot die klagstaat voorkom nie. Dit was, so beweer Louw, appellant Nr. 1 wat die datum, nl. 22 Junie 1970, ingevul het. Louw was nie tevrede met die terugdatering van die dokument nie maar het niks gedoen of gesê om die saak reggestel te kry nie.

Hierdie getuie se getuienis is onderbreek deur die pleit en skuldigbevinding van die appellante soos reeds beskryf, sonder dat hy sy onbevredigende gedrag aangaande die terugdatering van die huurkontrak effektief verduidelik het.

Die belangrikste getuienis aangaande klagte 15 was dié van die getuie Van der Merwe, besturende direkteur van die Stellenbosch Distriksbank. Volgens hom het Klein Waterval (Edms.) Beperk op 13 November 1970 'n lopende rekening by sy bank geopen. Appellant Nr. 1 en die gemelde Kamfer was aanvanklik die direkteure van die gemelde maatskappy. Die maatskappy het op die plaas Klein Waterval geboer. Die gemelde direkteure het die rekening gewaarborg en ter ondersteuning daarvan nog hulle aandele in Oudagrus 1 (Edms.) Beperk en Oudagrus 2 (Edms.) Beperk wat, soos reeds vermeld is, die eienaars van die plaas was, aan die bank gesedeer. Kamfer het aan die bank ook 'n balansstaat

gelewer wat aangetoon het dat sy bates sy laste met R1½ miljoen oorskry het. Op hierdie stadium het die bank aan die maatskappy die reg verleen om tot 'n hoogte van R35 000 te oortrek. Op 18 Junie 1971 is die gemelde bankrekening volgens Van der Merwe oorgedra na 'n vennootskap byname, Oudagrus, waarvan die lede die twee gemelde maatskappye met dieselfde naam was. Die getuie was ook 'n direkteur in Boland Bank en het in dié hoedanigheid kennis gedra daarvan dat daar 'n eerste verband ten gunste van Boland Bank op die plaas gerus het en dat daar in die verbandakte 'n voorwaarde opgeneem was dat die plaas nie verhuur kon word sonder die skriftelike toestemming van Boland Bank nie. Hy het ook onder die indruk verkeer dat geen sodanige toestemming verleen is nie. Op die vraag,

"As u op enige stadium in daardie tydperk meegedeel is dat die

plaas word nou gehuur deur die maatskappy, Klein Waterval (Edms.) Beperk, sou dit enigsins u posisie verander, die bank se posisie wat 'n R35 000 oortrokke fasiliteit gegee het?"

het die getuie geantwoord:-

"Ja, beslis, ons sou nie kon voortgaan met die fasiliteite nie, ons sou gevra het om òf ander sekuriteit vir ons te lewer òf die bedrag terug te betaal".

Die gemelde oordrag van die rekening aan die twee maatskappye het gepaard gegaan met 'n verdubbeling van die fasiliteite wat toegestaan sou word, nl. tot R70 000. Die bank het egter 'n tweede verband oor die plaas geneem, groot R120 000. Van der Merwe gee duidelik voor dat hy onbewus was van die beweerde huurkontrak want hy verklaar plegtig dat hy nie die verhoogde fasiliteite sou toegestaan het as hy van die bestaan van die huurkontrak bewus was nie. Die wanvoorstelling op hierdie stadium was dus, volgens Van der Merwe, die suggestie dat daar geen huurkontrak was hie eerder as 'n bewering dat daar wel 'n afdwingbare huurkontrak bestaan het.

Toe hulle, soos die getuie verklaar, "al by die likwidasiestadium" gekom het en hy melding maak van 'n voorneme om die plaas te verkoop, het die appellante die houding ingeneem dat die bank nie die plaas kon verkoop nie aangesien daar 'n huurkontrak bestaan. Op sy versoek is die huurkontrak aan hom getoon. Dit het vir hom voorgekom as 'n wettige kontrak op 22 Junie 1970 geteken. Die huurgeld van R9600 per jaar het vir hom wel vreemd voorgekom. Hy beweer dat hy hierdeur ontsteld was aangesien "dit sou beteken het dat my sekuriteit niks werd gewees het nie". Die posisie sou volgens die getuie soos volg gewees het. Op die eerste verband van R150 000 sou teen 10% R15 000 per jaar bloot aan rente betaalbaar wees. Die eerste verbandhouer sou hierteenoor slegs R9 600 inkomste ontvang. Die tweede verbandhouer sou dus, volgens die getuie, niks kon verwag nie. Hy sou nie geneig wees om die plaas

selfs teen R100 000 te koop nie want hy sou onvoldoende inkomste ontvang gedurende die 9 jaar huurtermyn om die rente te betaal. Op 'n ietwat leidende vraag het die getuie verklaar dat die appellante aan hom laat verstaan het dat die huurkontrak bindend is.

Onder kruisverhoor het Van der Merwe erken dat dit pertinent aan hom meegedeel is op die stadium toe die rekening aanvanklik geopen is dat die maatskappy Klein Waterval (Edms.) Beperk op die plaas geboer het en dat die Oudagrus maatskappye die eienaars van die plaas was. Gevra wat hy gedink het die verband tussen die eenaar-maatskappye en die boerdery-maatskappy was, het hy soos volg geantwoord:-

"Dit is baie moeilik om te sê wat ek gedink het. Ek het niks gedink nie, omdat, u moet verstaan, daar is verskillende maatskappye en dieselfde mense is betrokke by die maatskappye. Dit gebeur heel dikwels vandag vir inkomstebelasting-doeleindes dat mense iets hier op 'n maatskappy doen en iets daar op 'n maatskappy doen. Daar is baie redes waarom dit gedoen word."

Die getuie het erken dat hy nie die appellante gevra het op watter basis Klein Waterval (Edms.) Beperk die reg sou verkry het om op die eiendom van die Oudagrusmaatskappye te boer nie. Hy het selfs erken dat dit vir hom, toe die bankrekening aanvanklik geopen is, glad nie saak gemaak het of daar 'n huurkontrak bestaan het of nie. Die bedoeling van die getuie was blykbaar destyds om een rekening te hê vir al drie die maatskappye en dat Oudagrus, in 'n sekere sin, 'n bedryfsnaam sou wees. Onder kruisverhoor het dit, na my mening, geblyk dat die juiste regsposisie van die partye vir Van der Merwe slegs van sekondêre belang was. Hy het aanvaar dat die plaas gewaardeer was op R300 000. Hy het blykbaar die borgstellings en die sessie van die bogemelde aandele in die Oudagrusmaatskappye behou. Daar was ook die oes-verwagting van die plaas. Op welke regs-grondslag dit eintlik gebeur het, is nie juis duidelik nie maar die getuie

het sonder voorbehoud verklaar dat die oortrekking op die Oudagrus rekening, waarin al die voorskotte gekonsolideer was, deur die opbrengs van die eerste jaar se oes uitgewis is. Die getuie het met Boland Bank in verbinding getree om te hoor of hulle toestemming gegee het en ook die kurator van appellant Nr. 1 se boedel, Joubert, gevra wat beteken so'n huurkontrak.

Dit is nie duidelik of die maatskappye hulle bankfasiliteite ten volle benut het nie. Die getuie het in ieder geval toegegee dat die rekening goed bestuur was en dat die aanvanklike perk van R35 000 nie eintlik ooit oorskryi is nie. Die verdubbeling van die fasiliteite was blykbaar benodig vir die een of ander kapitaaluitgawe. Die getuie het sy oorspronklike oordrewe bewering dat 'n huurkontrak op die plaas hulle sekuriteit niks werd sou maak nie onder kruisverhoor baie getemper en saamge-

stem dat so'n huurkontrak die waarde van die plaas slegs tydelik sou verminder. Hy moes ook toegee dat hy 'n aantekening in verband met die plaas gemaak het wat soos volg lui:- "Die Therons en Kamfer mag dit nie weet nie maar ons kan die plaas aan Potgieter (blykbaar die vorige eienaar), verkoop maar dan moet daar nie 'n eis ingestel word vir die leningsrekening van Theron en/of Kamfer nie, of in elk geval 'n baie geringe een". Die volle waarheid aangaande hierdie aantekening is nie opgeklaar nie maar die getuie het erken dat die plaas wel deur die likwidateur aan Potgieter verkoop is. Die omstandighede en voorwaardes van die koop is ook nie ten volle geopenbaar nie.

Die kruisverhoor van hierdie getuie kon nie afgehandel word nie omdat hy versuim het om sekere dokumente wat hy gedagvaar was om voor die hof te lê, mee te bring. Weens die skielike beëindiging van die

verhoor is die kruisverhoor nie hervat nie en het die Staat se advokaat die getuie gladnie onder herverhoor geneem nie. Dit is interessant om kennis daarvan te neem dat die Regter a quo, toe besluit is om die getuie Van der Merwe te laat oorstaan, volgens die notule verklaar het dat hy die getuienis van Van der Merwe in die tussentyd wou deurlees omdat hy bevrees was dat hy nie alles verstaan het nie. Hy sou ook weer na die dokumentasie verwys en miskien vrae daaromtrent stel. So iets het ten slotte nie gebeur nie.

Die appellante het geen getuienis òf op die meriete òf ter versagting van hulle vonnisse afgelê nie. In die omstandighede waaronder hulle 'n pleit van skuldig aangebied het, kon skaars verwag word dat hulle getuienis oor die meriete van die beskuldigings sou aflê. Hulle versuim om ter versagting te getuig moes egter 'n oorwoë besluit gewees het, in oorleg met

hulle advokaat geneem.

Hiermee is die getuienis wat voor die skuldigbevinding gelewer is, afgehandel. Vir die doeleindes van vonnis is 'n getuie Cronje deur die appellante se advokaat geroep. Cronje is 'n rekenmeester en ouditeur van die maatskappy Tronnies (Edms.) Beperk wat na die ineenstorting van Alwarvo gestig is en waarvan appellant Nr. 2 prakties die enigste aandeelhouer was. Die getuie het aanvanklik slegs getuig dat die appellante in diens van hierdie maatskappy getree het en dat appellant Nr. 2 R400 p.m., later opgeskuif na R600, en appellant Nr. 1 R750 p.m. salaris getrek het. Die maatskappy het slegs 100 R1 aandele uitgereik en die besigheid is op 'n leningsrekening gedryf. Sover as die getuie geweet het, was daar 'n lening van ongeveer R40 000 deur appellant Nr. 2 aan die maatskappy toegestaan. Die sâke van die maatskappy het egter nie danig gefloreer nie.

Omdat Steyn, R., aangedring het op getuie-
nis op grond waarvan hy kon oordeel wat 'n behoorlike
boete sou wees indien hy op 'n boete sou besluit, het
die advokaat vir die appellante, na 'n verdaging, die
enigsins ongewone prosedure gevolg om 'n beëdigde
verklaring van appellant Nr. 2 aangaande haar vermoëns-
posisie aan te bied en verlof gevra om die getuie
Cronje sekere aspekte van die beëdigde verklaring te
laat verduidelik. Die beëdigde verklaring was vol-
gens die advokaat 'n lywige een. Steyn, R., het die
voorgestelde prosedure toegelaat maar duidelik laat
verstaan dat dit 'n onbevredigende vorm van bewyslewe-
ring was waaraan slegs beperkte waarde geheg sou kon
word. Dit sal geen nut hê om tans hierdie getuienis
volledig te oorweeg nie. Ek stip slegs aan dat vol-
gens die getuie Cronje die bates van appellant Nr. 2
ten tyde van die verhoor R52 000 was plus die proble-
matiese waarde van 'n vruggebruik oor 'n plaas Middell-

kraal waarin appellant Nr. 2 gedeel het. Die rol wat hierdie inligting by die oplegging van vonnis gespeel het, word aanstons bespreek.

Die laaste drie getuies is geroep om die persoonlike omstandighede van die appellante in so'n goeie lig as moontlik te stel. Hulle was die getuies Jordaan, Wolpe, Stassen en Horne na wie se getuienis tydens die bespreking van die vonnisse verwys sal word.

Soos reeds aangedui het die betoë wat die appellante in persoon gelewer het weinig opgelewer wat op appèl toelaatbaar of tersake was en wat nie reeds in die hof a quo in ag geneem is nie. Hulle het, ten spyte van die erkennings in die hof a quo gemaak en hulle pleit van skuldig, in hulle betoë voor hierdie hof steeds weggekram van enige werklike erkenning van skuld.

Die Staat het betoog dat die vonnisse deur

die hof a quo opgelê gehandhaaf behoort te word.

Die advokaat se betoog is in 'n paar opsigte onaan-
vaarbaar. Hy het, wat klagte 1 betref, gesuggereer
dat die potensieële nadeel van die kurator van appel-
lant Nr. 1 se insolvente boedel en sy skuldeisers
die waarde van die bates moet wees wat appellante uit
sy boedel probeer onttrek het ten gunste van appellant
Nr. 2. Hy het dit gestel op R17 500 synde die belang
wat appellant Nr. 2 in die vennootskappe met Brand
en Toerien onderskeidelik sou gehad het. Hierdie be-
toog is ten minste wat die vennootskap met Brand be-
tref, foutief, aangesien, soos uit die getuienis van
Brand en Stofberg vroeër hierin genoem, duidelik
blyk, die Theron/Brand vennootskap destyds 'n uiters
wankelende bestaan gevoer het en enige vordering teen
Brand vir 'n verdeling van die vennootskapsbates dus
van uiters problematiese waarde was. Afgesien daar-
van dat daar g'n werklike nadeel uit die appellante se

bedrog voortgevloei het nie, kon die potensieële na-
deel ook maar uiters gering gewees het.

Wat die vennootskap met Toerien betref, is die hofaansoek teen Joubert, soos vroeër gemeld, die kurator in appellant Nr. 1 se insolvente boedel, om loslating van die aandeel wat appellant Nr. 2 blykbaar vanaf ongeveer April/Mei 1971 daarin gehad het, na 'n skikking tussen die partye deur die hof aan haar losgelaat. Die hofbevel van 2 Mei 1973 is op appèl as gemene saak aanvaar. In die lig van Toerien se getuienis as 'n geheel was die nadeel in ieder geval taamlik tegnies. Sy het die aandeel in die vennootskap, hoewel laat, met haar eie bate bekom. Nòg Delport nòg enige ander getuie het twyfel gewerp op die substansiële vordering wat appellant Nr. 2 destyds teen appellant Nr. 1 gehad het nie. Die rede waarom hierdie vordering ten slotte deur die hofbevel aan haar toegestaan gewees het, is nie aan hierdie hof bekend

nie maar dit is nie onredelik nie om te veronderstel dat die kurator ook die oortreding as 'n erg tegniese een beskou het. Wat die morele skuld van die appellante betref, moet die erkenning van die Staat dat die appellante sedert September 1970 van plan was om appellant Nr. 1 se bates in die twee vennootskappe (met Brand en Toerien) aan haar oor te dra, nie uit die oog verloor word nie. Hoewel daar, na my oordeel op die getuienis van Brand en die algemene waarskynlikhede van die geval, twyfel mag bestaan of die vennootskap tussen Brand en Appellant Nr. 2 nie 'n gesimuleerde een was nie, is daar g'n rede om die juistheid van die erkenning in die geval van die Toerien vennootskap met appellant Nr. 2 te betwyfel nie. Indien die vennootskap met Brand gesimuleer was, kon haar aandeel daarin nie weselik gewees het nie. So ook nie die nadeel vir skuldeisers nie.

Wat klagte 18 betref het die advokaat vir die

Staat beklemtoon dat die appellante hulle prokureur Veldtman mislei het deur te verklaar dat daar getuienis bestaan het om die ooreenkomste te staaf. Die appellante sou ook op onredelike wyse volhard het met hulle vordering deur dit selfs onder eed voor die hof te herhaal. Hierdie optrede het die advokaat as 'n verswarende faset van die appellante se gedrag aan die hof voorgedra. Die hof a quo het blykbaar hierdie sienswyse gedeel en die stelling word gevolglik oorgelaat totdat daar tot die bespreking van Steyn, R., se uitspraak oorgegaan word.

Die potensiële benadeling van Van der Merwe van die Stellenbosch Bank is deur die advokaat so hoog as R174 000 gestel. Hy het die sommetjie soos volg uitgewerk. Hy het van die veronderstelling uitgegaan dat die plaas teen die bedrag van die twee verbande tesame, nl. R270 000, verkoop sou kon word. Die "werklike huurwaarde" teen 10%, so lui die argument

dan verder, sou oor tien jaar, die duur van die huur-
kontrak, R270 000 beloop. Die huurgeld, soos gesti-
puleer, sou op R96 000 neerkom. Die verskil tussen
die twee bedrae sou dan die voorgestelde benadeling
van R174 000 uitmaak.

Hierdie stelling laat totaal buite rekening
dat enige noodsaak om die plaas te verkoop ter delging
van appellante se skuld teenoor die Stellenbosch Bank,
via die Oudagrus-rekening, blykbaar nooit ontstaan het
nie en dit is ook nooit werklik in die vooruitsig ge-
stel om die R70 000 op die wyse te verhaal nie. Die
bank was immers bereid om die eerste R35 000 aan bank-
fasiliteite vir die lopende kostes van die boerdery toe
te staan op grond van die sekuriteite waaroor hy reeds
beskik het, soos waarborge van appellant Nr. 1 en Kamfer
en die sessie van die aandele in Oudagrus 1 (Edms.) Be-
perk en Oudagrus 2 (Edms.) Beperk. Dat daar g'n kwes-
sie kon gewees het om die plaas te verkoop om die rela-

tief klein oortrokke rekening te vereffen nie, het geblyk uit die erkenning van Van der Merwe dat die oortrekking uit die eerste jaar se oes op die plaas gedelg is. As na die getuienis van Van der Merwe terug verwys word, val dit op watter oordrewe en onaanvaarbare stellings hy gemaak het tot nadeel van die appellante. Selfs die potensieële benadeling van die bank was dus gering in vergelyking met die verklaring deur Van der Merwe gemaak.

Die verdere punte namens die Staat betoog hoef nie spesiaal bespreek te word nie behalwe in sover hulle in die uitspraak van die hof te berde gebring word. Hulle word tesame met die uitspraak oorweeg.

Die huurkontrak van die plaas Klein Waterval soos aan Van der Merwe aangebied òf in die vorm soos dit aan die getuie gestel is òf as bylae H wat aan die dagvaarding geheg is, is deur appellant Nr. 2 as huurder geteken hoewel sy in die dokument gladnie as 'n

party voorkom nie. Daar is namens die Staat getuig dat appellant Nr. 2 en mev. Kamfer die aandeelhouders in die verhuurdermaatskappy was. Dit is dus moeilik om in te sien hoedat Van der Merwe hom deur 'n voorwendsel wat op so'n twyfelagtige dokument gebaseer was tot enige besluit sou laat oorreed het. Die naftwiteit van die wanvoorstelling moet na my mening as versagtend beskou word.

Terloops herinner ek daaraan dat, soos vroeër hierin aangetoon is, die vennootskap tussen Brand en appellant Nr. 1 destyds in 'n haglike finansiële toestand verkeer het. Hierdie omstandigheid moet die uitwerking gehad het om selfs die potensieële nadeel deur die bedrog beoog te versag.

Dit kom my voor dat die vonnisoplegging onbewustelik beïnvloed is deur die drama van die ineenstorting

ting van die Alwarvo ryk en deur die verliese wat talle persone blykbaar in die Kaap as gevolg hiervan gely het. Die reedsgemelde getuie Louw lewer 'n kykie op die ontevredenheid by ten minste een persoon aangaande die finansiële gevolge van die katastrofe. Volgens Louw sou die gemelde Kamfer beweer het dat daar aan hom op sy leningsrekening by Alwarvo R400 000 verskuldig was terwyl appellant Nr. 1 aan die getuie 'n dokument getoon het waarin aangedui word dat sekere Alwarvo aandele aan Kamfer oorgedra sou gewees het ter vereffening van die bates wat Kamfer sou bygedra het tot die stigting van die Alwarvo-groep. Die meriete van hierdie geskil tussen die twee persone is nie hier ter sake nie en daar is slegs na die aangeleentheid verwys om aan te toon dat die ineenstorting van die Alwarvo-groep waarskynlik verreikende reperkussies in Kaapstad en omgewing gehad het.

In die uitspraak word as 'n deel van die agtergrond van die misdrywe van die appellante verwys na die:

"ontstaan, groei en ineenstorting van die Alwarvo-ryk".

Daar word vermeld -

"dat daar lank by hierdie Hof (die hof a quo) 'n besorgdheid bestaan in verband met die afdwinging van ons handelsreg en maatskappyreg in soverre as wat dit strafregtelike oortredings betref".

Op 'n ander plek verklaar die regter a quo weer:

"Die stabiliteit van die handel is in 'n betekenisvolle mate afhanklik van die handhawing van behoorlike standaarde wat op hulle beurt weer afhanklik is van die effektiwiteit van ons strafregstelsel. Ons moet elke middel tot ons beskikking gebruik om hierdie standaarde te handhaaf. Deur eenvoudig die kool nie die sous werd te maak nie, beide wat boetes en die oordeelkundige aanwending van gevangenisstraf aanbetref, kan veel bereik word".

Ten slotte haal ek ook die volgende passasie wat in die uitspraak voorkom aan -

"Na dit alles gesê is moet bygevoeg word dat mens versigtig moet wees om nie ernstige strafregtelike oortredings slegs tot handelsrisikos te verminder nie. As die welgestelde sakeman sou dink dat hy altoos vir sy onsuksesvolle oneerlike dobbelspel kan kompenseer deur middel van 'n boete sou die bedrag daarvan dalk net inbegrepe word by die berekening van die wins. Waar oortredings ge-

pleeg word wat op ernstige morele laakbaarheid dui, sal die hof ongelukkig nog maar dikwels moet terugval op gevangenisstraf ten spyte van die nadele daaraan verbonde".

Terwyl die drie klagtes waarop die appellante skuldig bevind is niks met die aktiwiteite van die Alwarvo ryk as sodanig te doene gehad het nie, het die hof a quo die verantwoordelikheid van appellant Nr. 1 nogtans op die volgende stelling gebaseer:→

"Hy (appellant Nr. 1) het die besigheid gedryf, hy was die direkteur van die maatskappy, die aandele in Alwarvo was in sy naam".

Ek meen dat die hof a quo die appellante se misdrywe as gevolg van die pasaangehaalde beskouinge in 'n te ernstige lig gesien het aangesien die misdrywe in werklikheid nie geassosieer was met die dobbelspel en spekulasie wat in handels- en maatskappy-bedrywighede volgens die regter a quo so'n euwel geword het nie. Die banklening van die Stellenbosch bank verkry, was in werklikheid betreklik beskeie. Die bankreke-

ning was, volgens die getuie Van der Merwe, die bankbestuurder, op 'n bevredigende wyse benut ten einde die lopende boerderykoste te finansier. Dit was ook uit hierdie verantwoordelike bedrywighede dat die bank sy geld ten slotte terug ontvang het sonder om hoegenaamd staat te maak op sy indrukwekkende verband van R120 000 op die plaas. Daar was in die verkryging van die voorskotte g'n dobbelospel of spekulasie betrokke nie maar slegs soliede boerdery bedrywighede.

In sover as wat die regter a quo substansieel die betoog van die advokaat vir die staat aangaande die potensiële nadeel wat die bank gely het aanvaar het, meen ek dat hy gefouteer het. Ek kan in ieder geval nie sy sienswyse deel dat "terwyl derhalwe daar nie met rekenkundige sekerheid bepaal kan word presies wat die potensiële finansiële verlies vir die Bank was nie, is dit duidelik dat die aanbie-

ding van hierdie huurooreenkoms en die valse voorwendsels wat daarmee gepaard gegaan het, ernstige benadeling vir hom (die bank) ingehou het".

Die regter a quo het grotendeels op die ongekwalifiseerde pleit van die appellante staat maak om tot die gevolgtrekking te kom dat die bedrog wat hulle gepleeg het " 'n voorbedagte poging was om beskuldigde Nr. 2 tot nadeel van die Bank, 'n aansienlike bevoordeling te laat toekom".

Die suggestie van die appellante in hulle betoë voor hierdie Hof dat die aanbieding en aanvaarding van hulle pleit van skuldig voorafgegaan is deur taai onderhandelings tussen hulle advokaat en die verteenwoordigers van die Staat, word deur sekere passasies in die notule gestaaf. Dit is dus goed verstaanbaar dat die advokate, nadat hulle 'n "skikking" op die meriete bereik het, hulle in die eerste instansie met faktore wat die vonnis direk sou raak, bemoei het.

Hulle het die Hof moontlik nie so indringend aangaande die meriete van die saak toegesprek soos hulle waarskynlik in gewone omstandighede kon gedoen het nie. Steyn, R., het dus nie die voordeel van be- toë gehad waarin verdere faktore wat ek aanstons gaan noem, behandel is nie. Ook het hy nie geleentheid gehad om die volle getuienis van twee van die Staat se belangrikste getuies, nogal grotendeels hulle getuienis onder kruisverhoor, aan te hoor nie. Hy het die laaste faktor self in sy uitspraak betreur en selfs, nadat die getuienis van Van der Merwe onderbreek is om nie hervat te word nie, verklaar dat hy gedurende die tydlike onderbreking van die getuienis (soos die regter toe gemeen het) die getuienis weer sou deurlees en bygevoeg:- "Ek is bevrees ek het nie alles verstaan nie". Die getuie is ongelukkig in die reedsgemelde omstandighede nie teruggeroep om sy onduidelike getuienis op te klaar nie.

Ek meen dat die regter a quo gevolglik en ook begryplikerwyse nie, soos hy eintlik uit hoofde van die voorwaardes waarop die pleit van skuldig aanbod en aanvaar is, verplig was om te doen, substansiële gewig aan die getuienis verleen het nie. Ek noem talle fasette van die getuienis wat na my oordeel buite rekening gelaat is tot nadeel van die appellante.

Die getuie Louw het erken dat dit hy was wat daarop by appellant Nr. 1 aangedring het dat die beweerde huurkontrak die bestaan waarvan, altans vanaf sy opskrifstelling, deur g'n getuie ontken word nie, wel in 'n dokument beliggaam word. Hy moes appellant Nr. 1 tot driemaal toe aanpor om tot die boekstaving van die huurkontrak te kom. Die getuie Louw het baie dwingende en aanneemlike redes genoem waarom hy

(Louw)/66

(Louw) gretig was dat die huurkontrak wel op skrif gestel word. Die redes is vroeër in die uitspraak behandel.

Toe daar 'n tentatiewe moontlikheid genoem is dat die plaas verkoop sou word en gemeld word dat daar 'n huurkontrak oor die plaas bestaan, was dit Van der Merwe wat gevra het om die kontrak te sien en weer nie appellant Nr. 1 wat dit uit sy eie aangebied het nie. Die getuie Van der Merwe was nie danig bevredigend aangaande die wyse waarop, volgens die erkenning, daar aan hom wysgemaak sou gewees het dat die plaas nie verkoop sou kon word weens die huurkontrak nie. Van der Merwe was steeds bewus dat Oudagrus 1 (Edms.) Beperk en Oudagrus 2 (Edms.) Beperk, die eienaars van die plaas was en dat Klein Waterval (Edms.) Beperk op die plaas geboer het. Sy uitleg waarom hy nie belang

gestel/67

gestel het om navraag te doen aangaande die reg wat Klein Waterval (Edms.) Beperk gehad het om op anderman se grond te boer, was nie bevredigend nie en het getuig van 'n belangeloosheid aan sy kant wat sy prinsipaal skaars die reg behoort te gee om aanspraak te maak op benadeling deur 'n huurkontrak wat blykbaar wel op 'n later stadium as wat voorgegee is, formeel aangegaan is. Was die rede nie miskien dat hy in ieder geval meervoudig gedek was vir die voorskot wat die bank toegestaan het nie?

Daar is selfs nog sprekender fasette van Van der Merwe se getuienis waaraan onvoldoende aandag gegee is. Van der Merwe het, soos reeds gesê, nooit pertinente navraag gedoen aangaande die regte van Klein Waterval (Edms.) Beperk om op die eienaars se plaas te boer nie. Dit is te veel om te verwag dat geglo moet word dat hy nie bewus was van die een of ander huurverhouding tussen die partye aangaande

die plaas nie. Die getuie Louw het dit uitdruklik erken dat hy (Louw) wel bewus was daarvan dat so'n verhouding bestaan het voordat die tweede verband verleen is. Van der Merwe was nogtans bereid om te getuig dat sy bank nie 'n verband sou verleen het indien die bank bewus sou gewees het van, let wel, enige huurkontrak oor die plaas nie. Dit was in ieder geval Van der Merwe wat aangedring het op 'n tweede verband toe R35 000 addisionele fasiliteite aangevra is en ek meen dat hy destyds wel deeglik bewus was van 'n huurverhouding tussen die eienaarsmaatskappye en Klein Waterval (Edms.) Beperk. Die bevinding in die uitspraak dat nóg Boland Bank nóg Van der Merwe se bank 'n verband sou verleen het as hulle bewus was van die bestaan van 'n huurkontrak met die voorwaardes vervat in bylae H nie is op verskillende gronde aanvegbaar. In die eerste instansie is aanklag 15 nie op 'n wanvoorstelling gebaseer

in die vorm van 'n verswyging van enige huurkontrak
nie. Tweedens is die moontlike reaksie van Boland
Bank irrelevant vir die huidige saak. Derdens is
die huurkontrak, ten spyte van wat sover getuig en
verklaar is, prima facie defek en behoort dit niemand
te mislei het nie. Die regter a quo het self die
klaarblyklike defek in die sogenaamde huurkontrak
aangevoel nl. dat die kapasiteit waarin die twee per-
sone die dokument geteken het, nie aangedui word nie.
Hy het ook besef dat die kontrak, om hoegenaamd gel-
dig te wees, die medewerking van mev. Kamfer, appel-
lant Nr. 2 se mede-aandeehouer, op die een of ander
wyse vereis het. Hiervan bestaan daar geen getuienis
nie en word daar nie gesuggereer dat Van der Merwe,
wat wel bewus was van die aandeelhouding van die eie-
naarsmaatskappye, die minste navraag gedoen het aan-
gaande die magtiging wat appellant Nr. 2 klaarblyklik
nodig sou gehad het om die eienaarsmaatskappye tot

so'n huur te verbind nie. Die ongeërgdheid van Van der Merwe aangaande die geldigheid van die skriftelike huurkontrak moet na my oordeel ook as versagend aangeneem word.

Dit is veelseggend dat daar in die erkennings waarop tussen die appellante en die Staat ooreengekom is nie ten opsigte van klagte 15, soos in die geval van klagtes 1 en 18, 'n erkenning voorkom dat daar voor die opskrifstelling van die huurooreenkoms, geen mondelikse ooreenkoms van huur bestaan het nie. Aangesien daar geen navraag aangaande die terme van so'n mondelikse huurooreenkoms, die bestaan waarvan ek aanvaar, deur die bank gemaak is nie, is dit selfs moontlik dat die terme daarvan was soos in die geskrewe dokument op skrif gestel.

Dat die verteenwoordiger van die Stellenbosch bank voor die bestaan van die tweede verband so ongeërg was dat hy geen navraag hieromtrent gedoen het

nie, verminder seker die potensieële nadeel wat die bank as gevolg van enige wanvoorstelling sou kon aanvoer. As van potensieële nadeel gepraat word, is die spreker dikwels besig met spekulatiewe en onwerklike waardes. Daar moet sorg gedra word dat sulke onsekere oefeninge nie tot nadeel van 'n beskuldigde uitgevoer word nie.

Daar bly nog een aanmerking aangaande klagte 15 oor en dit is dat die regter a quo dit blykbaar as verswarend beskou het dat die wanvoorstelling in die geval van klagte 15 kort na die van klagtes 1 en 18 gemaak is. Ek meen nie dat hierdie omstandigheid as verswarend beskou behoort te word nie.

Ek het sover veral kommentaar gelewer op die motivering van die straf in die geval van klagte 15. Die rede hiervoor was dat die regter hierdie klagte as die ernstigste van die drie beskou het.

Ek bespreek vervolgens klagte 18 en verwys

na die beskouing van die regter a quo dat die volharding met dieselfde wanvoorstellings van klagte 1 in 'n formele aansoek voor die hof wat die basis van klagte 18 was, ook as verswarend beskou moet word. Die advokaat vir die Staat het hierdie stelling in sy betoog gemaak. Ek meen egter dat hierdie faktor nie te swaar moet weeg nie. Die appellante het aanvanklik 'n sekere gedragslyn met hulle versoek aan die kurator om loslating van appellant Nr. 2 se beweerde bates, gevolg. Dit was seker moeilik vir hulle om hulle uit hierdie gedragslyn te ekstraheer en hulle het klaarblyklik maklik en natuurlik oorgegaan tot die opstelling van die aansoek tot die hooggeregshof.

In hierdie verband moet ek ook verwys na die volgende aanmerkings van Steyn, R.:-

"'n Gebied waar daar werklik huis skoongemaak moet word is by insolvensie en likwidasië waar die strafsanksie vir oortredings te dikwels uitbly. Of dit geskied vanweë die feit dat strafregtelike stappe nie ingestel word

nie, of omdat afdwinging ontoereikend is, of omdat sanksies onvoldoende is, of vanweë 'n kombinasie van hierdie drie en ander faktore weet ek nie. Wat ek wel weet is dat handels-moraliteit op hierdie terrein 'n laagtepunt bereik het wat ferme optrede van die dissiplienes by ons strafstelsel vereis".

Dat hierdie waarskuwing van die regter a quo nie in die huidige tydsgewrig van pas is nie, wil ek geensins beweer nie. In sover as wat die misdrywe wat die grondslag vir klagtes 1 en 18 betref, in verband staan met die Insolvensiewet, meen ek egter dat hulle nie heeltemal binne die kategorie van misdade val wat die regter in die gedagte gehad het nie. Hulle val immers buite die gebied waarop "handels-moraliteit" eintlik betrekking het. Per slot van rekening het hierdie twee oortredings in verband gestaan met die poging van 'n eggenote om haar bates uit haar eggenoot se insolvente boedel te bevry.

Die beweerde deelname van appellant Nr. 2 aan die vennootskappe met Toerien en Brand was 'n betreklik

onbelangrike onderdeel van hulle aansoek. Hulle het ook tot 'n hoë mate ope kaarte met die hof gespeel deur volledig die vorige mislukte stappe te vermeld wat hulle gedoen het om loslating van appellant Nr. 2 se bates van die kurator van die appellant Nr. 1 se insolvente boedel te verkry, met inbegrip van die ongelukkige stap waaraan hulle hul skuldig gemaak het, nl. die terugdatering van die betrokke dokumente. Die kurator en die prokureur was volkome op hoogte van hierdie omstandighede. Daar moet ook daarop gewys word dat die aansoek per slot van sake geslaag het ten opsigte van al die aansprake wat sy gemaak het vir loslating met inbegrip van die vordering ten opsigte van die Toerien-vennootskap en met die enkele uitsondering van die vordering ten opsigte van die beweerde vennootskap met Brand wat in ieder geval waarskynlik feitlik waardeloos was. Hoewel die loslating op grond van 'n skikking met die kurator geskied het, het die hof hom

daartoe geleen om die loslating van appellante Nr. 2 se aandeel in die vennootskap met Toerien 'n bevel van die hof te maak. Die regter a quo het, meen ek, klagtes 1 en 18 in die gemelde opsig in 'n te ernstige lig gesien.

Die strafwaardigheid van meened moet in 'n bepaalde geval normaalweg grootliks afhang van die werklike of potensiele nadeel wat daardeur veroorsaak word. In die huidige geval is daar, soos deur almal aanvaar word, geen werklike nadeel aan enigeen hoegenaamd veroorsaak nie. Uit die bespreking van die drie klagtes blyk dit vir my duidelik dat die potensiele benadeling deur die hof a quo in al drie die gevalle glad te hoog aangeslaan is. Met die oog op die pleit van die appellante kan egter nie gesê word dat die benadeling "fanciful" was of "too remote" was om die skuldigbevindings te regverdig nie.

Die regter a quo het die persoonlike omstan-

dighede van die appellante billik en simpatiek be-
jeën. Hy het onder andere kennis geneem van die
feit dat hulle destyds met die verhoor voor hom 36
jaar (appellant Nr. 1) en 35 jaar (appellant Nr. 2)
oud was; dat hulle eerste oortreders was en albei
universiteitsopleiding gehad het. Hy het gemeld dat
hulle in die onderwys beroep was totdat hulle tot die
sakewêreld toegetree het. Hy het die blykbaar tans
verouderde inligting in ag geneem dat beide appellante
destyds weer tot die sakelewe toegetree het en weer
dieselfde besigheid gedryf het onder die naam van
Tronnies. Hulle het aansienlike salarisse van hier-
die besigheid getrek wat, soos deur beide die partye
aanvaar word, helaas ook bankrot gespeel het. Dit
is ook 'n onbetwiste feit dat appellant Nr. 2 ook in-
solvent verklaar is na afhandeling van die verhoorsaak
in die hof a quo. Die regter het in hulle guns in ag
geneem dat die saak reeds 'n geruime tyd oor hulle

hoofde gehang het. Op grond van die verklarings van gemelde getuies wat ter versagting geroep is, het die regter aanvaar dat hulle opgevoede mense was wat 'n gesiene status in hulle eie samelewing beklee het wat klaarblyklik deur die skuldigbevinding geaffekteer was. Hulle was, volgens die regter nog jonk genoeg en in soverre as wat dit met die erns van die oortreding te rym was, sou die Hof hulle nie 'n vonnis wou opleë wat afbrekend van aard was nie. Die regter het verder kennis geneem van die feit die appellant Nr. 2 die moeder van drie jong kinders was wat die sorg van hulle moeder nodig het.

Die hof a quo het aan die ander kant ook kennis geneem van die feit dat die twee appellante selfs nie ter versagting getuienis gelewer het nie en geen berou getoon het vir hulle misdade nie. Verder het die regter bevind dat hulle gevolglik die indruk geskep het "dat hulle hulle optrede as 'n geregverdigde

dobbelspel beskou wat maar net ongelukkig nie geslaag het nie". Hy het die manier waarop hulle verdediging gevoer is ook in 'n paar ander opsigte gekritiseer.

Ten spyte van hierdie kritiek het die regter deurgaans laat blyk dat hy die appellante geen effektiewe gevangenisstraf sou opgelê het nie as hy hom nie deur die erns van die oortredings daartoe verplig geag het nie. In die geval van appellant Nr. 2 het hy inderdaad 'n uitweg gevind deur aan haar 'n besonder swaar boete op te lê sonder om gevangenisstraf by wanbetaling van die boete te beveel. Hy het wel opgeskorte termynne van gevangenisstraf ten opsigte van al die klagtes opgelê. Wat appellant Nr. 1 betref het hy bevind dat sy deelname aan die oortredings van so'n aard was dat die hof aan hom twee jaar effektiewe gevangenisstraf met drie jaar opgeskorte gevangenisstraf moes oplê.

Op grond van die redes in hierdie uitspraak

uiteengesit, is die vonnisse wat hierdie Hof as gepas beskou so ingrypend anders as die bestaande vonnisse dat die vonnisse in die hof a quo tersyde gestel en die appellante opnuut gevonniss moet word.

By die heroorweging van die vonnisse is ek van oordeel dat daar nie, soos in die hof a quo, tussen die graad van skuld van die twee appellante onderskei behoort te word nie. Die regter a quo het, omdat hy, soos reeds aangetoon, die oortredings wat veral appellant Nr. 1 betref, ten onregte in verband met die Alwarvo debakel gebring het, die aandeel van appellant Nr. 1 in 'n ernstiger lig as dié van appellant Nr. 2 gesien. Die regter het egter, aan die ander kant, bevind dat appellant Nr. 2 "geen passiewe bystander was wat maar saangesleur was deur die sakegolf nie. Sy het 'n aktiewe rol gespeel; sy was luidens Delport se getuienis op hoogte van sake; sy het volgens Van der Merwe se herinnering, die huurkontrak aan

hom aangebied en sy het, net soos beskuldigde Nr. 1, volhard in haar onregmatige gedrag nadat die risiko daaraan verbonde pertinent onder haar aandag gebring is". Hoewel, na my oordeel, haar morele blaam in hierdie passasie te hoog gestel is, aangesien haar aandeel in die drie misdrywe ook in verband gebring word met 'n suggestie dat sy, net soos appellant Nr. 1, deur die "sake-golf" meegesleur is, het die regter a quo tereg aangeteken dat sy wel 'n belangrike rol in die misdrywe gespeel het. In die verband kan daarop gewys word dat die aansoeke in klagtes 1 en 18 deur haar en in haar belang gedoen is. Sy was eintlik die hoofdader, bygestaan deur appellant Nr. 1. Wat klagte 15 betref was appellant Nr. 2 na my mening ten minste ewe aandadig as appellant Nr. 1.

Daar is dus geen rede waarom daar, op grond van die relatiewe laakbaarheid van hulle optrede, enige verskil tussen hulle vonnisse getrek moet word nie.

In die omstandighede van hierdie geval is ek verder oortuig daarvan dat aan die appellante nie 'n effektiewe vonnis van gevangenisstraf opgelê moet word nie maar wel 'n termyn van opgeskorte gevangenisstraf op dieselfde voorwaardes opgeskort as wat deur die regter a quo oorspronklik bepaal is. Daar moet ook aan hulle 'n substansiële boete met 'n termyn van gevangenisstraf by wanbetaling opgelê word sodat hulle wel 'n onmiddellike straf ondergaan ten einde die erns van hulle misdrywe te onderstreep. Ek lei van versekeringe van die balie deur die appellante verstrekk, af dat hulle boetes ter grootte van en op die gestelde voorwaardes aanstons genoem te word, sal kan betaal. As finale aanmerking, noem ek dat dit, met die oog daarop om 'n bevredigende en billike slotsom teenoor die appellante sowel as teenoor die gemeenskap te bereik, wenslik is om in die besondere omstandighede van hierdie geval die drie oortredings van die appellante vir die doeleindes van vonnis as een te beskou. Die oortredings is per slot van rekening van dieselfde aard en in min of meer dieselfde

tydsgewrig en onder dieselfde omringende omstandig-
hede gepleeg.

Die appèl teen die appellante se vonnis
slaag dus ten dele en wel soos volg:-

1. Die vonnisse in die hof a quo opgelê word in die geval van beide appellante tersyde gestel.
2. Die drie skuldigbevindings word vir die doeleindes van vonnis as een beskou en aan die appellante word elkeen dieselfde globale vonnis opgelê, nl.
 - (a) Twee (2) jaar gevangenisstraf opgeskort vir drie jaar vanaf 28 Mei 1974 op voorwaarde dat elkeen van hulle nie gedurende die tydperk van opskorting enige oortredings begaan wat uiteengesit word in groepe III en V van deel 1 van die derde bylae van die Strafproseswet nie en gevonniss word ten opsigte van sodanige oortreding tot gevangenisstraf sonder die keuse van 'n boete nie.
 - (b) 'n Boete van R1 000 elk betaalbaar op of voor 24 Mei 1976 en by wanbetaling elk ses (6) maande gevangenisstraf.

S. HOFMEYR, AR.

Jansen, AR)

Stem saam

Trollip, AR)